

RESTITUTIO

Arhivele statului din Cluj*

DAVID PRODAN

Arhivele Statului din Cluj s-au înființat în 1922 cu scopul de a fi mai întâi un depozit public al arhivelor istorice, județene și orașenești, îndeosebi și în al doilea rând un organ de control și administrație al arhivelor mai noi, de pe teritoriul Ardealului și Banatului. Atribuțiunile lor s-au precizat apoi prin Legea de organizare a Arhivelor Statului, votată în 1925. În preocupările acestei legi intră toate arhivele instituțiilor de stat, județelor și comunelor din întreaga țară. Se creează prin ea, pentru concentrarea arhivelor vechi și pentru administrarea celor noi, patru Direcțiuni regionale, la Iași, Cluj, Chișinău și Cernăuți, puse sub autoritatea unei Direcțiuni generale cu sediul la Arhivele Statului din București, care mai are și atribuțiile de direcțiune regională pentru Muntenia și Dobrogea. Aceste Direcțiuni sînt clasate la capitolul *Institute de Cultură* (subl. în text) și depînd de Ministerul Instrucțiunii. Conducerea lor, după cum era și firesc, a fost incredintată de la început unor oameni cu reputație stabilită de cercetători istorici. Direcțiunea Arhivelor Statului din Cluj o deține dl. Ștefan Metes, cunoscut prin numeroasele d-sale lucrări din domeniul istoriei românilor, în baza legii citate arhivele din Cluj vor cuprinde :

a) Documentele istorice, actele comemorative, arhivele vechi, apoi piesele heraldice, sigiliile și peceteile scoase din uz, de la toate instituțiile de stat civile, bisericăști și militare, județe și comune, de pe teritoriul Ardealului și Banatului. Toate acestea se depun obligatoriu.

b) Se vor putea forma aici și depozite de manuscrise, hărți și stampe, precum și de alte obiecte vechi care au legătură cu istoria culturală.

c) Se vor mai putea depune documente istorice, arhive sau obiecte de felul celor specificate și de către instituții, sau persoane particulare, prin donație sau cu menținerea dreptului de proprietate.

d) Aici vor trebui să fie păstrate apoi importante arhive ale Ardealului și Banatului, care ne revin, în baza tratatelor de pace, de la Budapesta și Viena.

Această concentrare se face :

În primul rând pentru o mai bună păstrare a arhivelor și asigurarea lor pentru posteritate. S-ar putea spune chiar pentru salvarea lor, căci cele mai multe sînt altfel amenințate cu distrugerea treptată sau pierderea totală. E mai ales cazul arhivelor instituțiilor de stat. Nu e un secret pentru nimeni cu cită ușurință sînt aruncate prin poduri și pivnițe, înstrăinate, distruse sau vindute ca maculatură aceste hîrtii purtătoare de cuvînt

* Reprodus după „Gazeta Ilustrată”, Cluj, an. III (1934), nr. 3-4, p. 51-52.

ale trecutului. E adesea nimitoare neînțelegerea cu care sînt tratate. Singură soluție e depozitarea lor în loc sigur, unde se poate face apel la toate mijloacele tehnice moderne de păstrare.

Concentrarea se face apoi mai cu seamă pentru înlesnirea muncii cercetătorului istoric. Acesta, pentru ca să-și strîngă materialul de care are nevoie, nu va mai trebui să ia de-a rîndul toate localitățile Ardealului, unde nu știe în ce condiții va putea lucra și dacă va mai găsi ceea ce caută, ci va afla totul la un loc : condițiile corespunzătoare de muncă, materialul pe care-l caută și călăuza de care are nevoie pentru orientare în el. Îi mai stă în ajutor aici biblioteca de specialitate cu tratatele auxiliare și publicațiile de documente, de care omul de știință modern nu se mai poate lipsi și-și poate verifica rezultatele cu toate mijloacele pe care numai un mare centru cultural le mai poate oferi.

Clujul mai are și avantajul de a fi un centru universitar. Aici sînt cei mai de seamă și cei mai mulți cercetători istorici. Aici sînt apoi studenții care au posibilitatea să se familiarizeze cu materialul documentar și să se inițieze, cu ajutorul profesorilor, în mecanismul cercetărilor istorice. Aici sînt vasta bibliotecă a Universității și multe alte mijloace de informație, care fac posibil ca cercetările să devină adevărată muncă științifică.

Desigur, cerințele esențiale ale unei arhive istorice sînt ca materialul depus să fie păstrat în astfel de condiții încît să i se asigure o durată indefinită și să fie astfel clasat încît să fie cît mai accesibil cercetătorului istoric. Descrierile, repertoriile, cataloagele trebuie să ofere o orientare sigură, iar unde acestea nu mai ajung, să le țină loc personalul arhivei, cel dintîi chemat să cunoască materialul și să servească de călăuză în complexitatea lui. Dar o arhivă istorică nu se poate mulțumi numai cu atît. Trebuie să mai fie un centru din care să se propage în marele public respectul și grija de păstrare a documentului istoric oriunde s-ar găsi el. Publicul va trebui convins că orice scrisoare veche ar putea să aibă vreun interes și că cel mai bun lucru de făcut e ca ea să fie depusă într-o arhivă publică. Deținătorii particulari de documente istorice, colecții sau arhive familiale de interes istoric, vor trebui convinși și ei că prin depunere la Arhivele Statului colecțiile lor vor prezenta maximul de utilitate pentru știința istorică. În acest scop, Arhivele Statului vor uza de toate mijloacele de propagandă posibile : expoziții permanente sau temporare de material istoric, grai viu, presă, conferințe sau publicații.

Mai mult decît atît, o arhivă istorică trebuie să fie ea însăși, prin personalul ei, o instituție activă, un laborator din care să iasă publicații de documente sau lucrări istorice.

Arhivele Statului din Cluj, plănuite astfel, vor trebui să devină, atît prin imensitatea materialului ce-l vor cuprinde, cît și prin atribuțiile pe care și le-au luat asupra lor, una "din cele mai importante instituții de cultură ale Ardealului".

Deocamdată sîntem însă abia la început. Instituția aceasta încă nu înfrunște condițiile materiale pentru a-și îndeplini menirea. Îi lipsește chiar cea mai esențială din toate : localul corespunzător. În cele câteva camere din str. Stroieșcu 14, nu s-au putut depune pînă acum decît

citeva arhive orășenești, județene și familiale, din care dăm și fotografiile de față **. Restul arhivelor vechi rămâne încă în păstrarea instituțiilor și sub controlul Direcțiunii Arhivelor.

Tot sub administrația acestei Direcțiuni sînt puse în arhivele noi pentru a asigura alegerea la timp și păstrarea a tot ce ar putea interesa istoriografia viitoare din nenumăratele lor hîrtii.

**** Fotografii :**

- 1) „D. Ștefan Meș. Directorul Arhivelor Statului din Cluj”;
- 2) „Scrisoarea Domnului Țării Românești, M. Radu către orașul Cluj (1653). Cere intrare liberă în oraș pentru oamenii săi trimiși să facă cumpărături”.
- 3) „Scrisoarea românească a lui Bărcan, vistierul lui Mihai Viteazul, dată orașului Cluj (1600) drept chitanță pentru plata birului” ; și
- 4) „Cel mai vechiu document păstrat la Arhivele Statului (1324). Comiții Mihai și Nicolae de Juc protestează în fața Capitolului Transilvaniei împotriva comitelui Nicolae Vas de a le cuprinde moșia lor Paulustelky, dăruită de regele Carol Robert. Pergament”.

(Fotografiile respective nu au putut fi reproduse în revista noastră—n. red.)